

לקנות השגת 'אין עוד מלבדו' היא על ידי עמל בתורה וביראה בתוך כותלי בית המדרש, שמייגע עצמו להבין את דבר ה' יחד עם עבודת התפילה ועסק המוסר. ואם נכיר את טוב חלקנו, כמה מאושרים אנו שזכינו להיות מיושבי בית המדרש, מקום העליה אל הקדושה העליונה, אזי ננצל ימים אלו כראוי לקנין האמונה בבהירות ובחוזק, ונזכה שיתקיים בנו 'בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל'.

קריעת ים סוף – קבלת עול מלכותו

א) הדיבור הראשון של עשרת הדברות הוא (שמות כ, ב) אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים. וכתב הרמב"ן שם וז"ל:

וטעם 'מבית עבדים' שהיו עומדים במצרים בבית עבדים שבויים לפרעה. ואמר להם זה, שהם חייבין שיהיה השם הגדול והנכבד והנורא הזה להם לאלהים, שיעבדוהו, כי הוא פדה אותם מעבדות מצרים, כטעם "עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" (ויקרא כה, נה) וכו'. וזו המצוה תקרא בדברי רבותינו 'קבלת מלכות שמים', כי המלות האלה אשר הזכרתי הם במלך כנגד העם.

כוונת הרמב"ן מבוארת, שהוקשה לו לאיזה צורך הזכירה התורה במצות אמונת ה' שארץ מצרים היתה בית עבדים. וביאר כוונת המקרא, שלא די בזה שנאמין בהקב"ה שהוא קדמון ובורא ושולט ומשגיח, כי לזה היה מספיק לומר 'אנכי ה' אלהיך אשר ברא שמים וארץ', או 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים', שבזה נתבררו כל יסודות האמונה הנ"ל. אלא אנו מחוייבים גם לקבל עלינו עול מלכותו ועבודתו, וחיוב זה נובע ממה שהיינו עבדים לפרעה במצרים והשי"ת הוציאנו מבית עבדים, לכן אנחנו מחוייבים לקבל על עצמנו מלכותו ולעבדו.

ב) אולם, אף שיציאת מצרים בכללותה מחייבת אותנו בקבלת עול מלכות שמים, כתב המשגיח הגה"צ ר' ירוחם ליוואוויץ זצ"ל (דעת חכמה ומוסר ח"ב מאמר פה) שלא הגיעו בני ישראל אל תכלית ושלימות קבלה זו עד קריעת ים סוף. וז"ל:

הנה צריך להתעורר, על מה שמלכות שמים - "ומלכותו ברצון קבלו עליהם" - מצינו רק בקריעת ים סוף, משמע שעד קריעת ים סוף לא היה עדיין קבלת

מלכות שמים, שרק אז אמרו "ה' ימלך לעולם ועד". לאחר כל יציאת מצרים, לאחר כל הנסים והנפלאות שהיו שם, עדיין לא היתה קבלת מלכות שמים. והנה אף שמצינו בחז"ל (מכילתא יתרו מסכתא דבחדש פרשה ו) אני הוא שקבלתם מלכותי תחלה במצרים, והרמב"ן כתב ש"אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" הרי זה מצות עשה של קבלת מלכות שמים, צ"ל ש'קבלתם מלכותי' הכוונה על קריעת ים סוף.

והערה זה נשנית כמה פעמים במשנתו של ר' ירוחם, עיי"ש מה שכתב בזה, ובאמת היא צריכה לפנים.

ג) ונראה לבאר על פי מה שכתב ר' ירוחם במקום אחר (דעת תורה, שמות יד, יא) וז"ל:

"וייראו מאוד ויצעקו בני ישראל אל ה' ויאמרו אל משה וגו' מה זאת עשית לנו". וברמב"ן, "לומר כי מתחילה צעקו אל ה' לתת בלב פרעה לשוב מאחריהם, וכאשר ראו שלא היה חוזר אבל היה נוסע וקרב אליהם, אז אמרו לא נתקבלה תפלתנו, ונכנסה בלבם מחשבה רעה להרהר אחרי משה כאשר בתחילה".

אנחנו כשמתפללים ולא נענים וכו', לנו דומה כי מחמת גודל אמונתנו אין אנו מתקלקלים כלום במה שתפלתנו לא מתקבלת, ותמהים אנחנו באמת על דור המדבר אין נתהפכו מהרה מגודל תפלתם, עד כדי להרהר אחרי משה ח"ו. אבל באמת כי אדרבה, אצלנו זה בא מחוסר ידיעתנו מגודל סוד התפלה וחוזק פעולתה, כי אמנם ה'לא נתקבלה תפלתם' אינו מובן כלל, והרבה הרבה ביאורים צריכים באמת כדי ליישב את הלא נתקבלה תפלתם. אצל מנשה מצינו (רות רבה ה, ו), א"ר לוי בר חנינא עשו לו מולה של נחושת והיו מסיקין האור מתחתיו, והיה צווח צלם פלן צלם פלן שזבני, כיון שראה שלא הועילוהו כלום, אמר זכור הייתי שהיה אבא מקרא אותי (דברים ד, ל) "בצר לך ומצאוך וגו' כי אל רחום ה' אלהיך", אנא צווח ליה אין עני הא טב, ואין לא עני, הא כולה חדא היא, כל אפיא שוין וכו', הדא הוא דכתיב (דברי הימים ב' לג, יג) "ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו". עד כדי כך הוא ענין תקפה של תפלה, כי מוכרחים ליענות, ובאם לאו הרי יש חלילה לומר כל אפיא שוין.

הוא אשר אמר הכתוב (דברים ד, ז) "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו". ובתרגום "קריב ליה לקבלא צלותיה בעדן עקתיה", ובאבן עזרא שם "שיענהו תמיד בכל אשר יבקש ממנו". הוא סוד 'היחידות', קרוב בתכלית באין כל חוצץ ומפסיק, "אני ה' בקרב הארץ". והוא

סוד הכלל ישראל שהם דבקים בתכלית אליו יתברך כנאמר (שם ד, ד) "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום". וכבר כתב באורחות חיים להרא"ש ז"ל (אות כו), "להאמין בהשגחתו הפרטית ובזה תקיים 'היחוד השלם' וכו', כי מי שאינו מאמין ב'אשר הוצאתיך מארץ מצרים' אף ב'אנכי ה' אלהיך' אינו מאמין, ואין זה יחוד שלם, כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים, וזה יסוד כל התורה כולה". ומסוד היחוד הוא ההכרח כי תתקבל התפלה, והוא הענין של סמיכת גאולה לתפלה כדברי הירושלמי מובא ברש"י (ברכות ד, ב) וז"ל, "מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה, לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג, אף הוא הפליג. אלא יהיה האדם מקרב להקדוש ב"ה אליו ומרצה בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו". הוא סוד יציאת מצרים והוא סוד הגאולה - 'הקב"ה בכבודו ובעצמו' יחיד ומיוחד, קרוב ודבוק, באין כל דהו מפסיק, ובקרבות כזאת איך אפשר שלא להתפלל, ואיך אפשר שלא יתקבלו התפלות, ואנחנו אשר אי קבלת תפלתנו אינה פועלת עלינו כלום, אין זה כלל מצד מעלתנו, מצד גודל אמונתנו, אלא אדרבה זה בא מצד גודל חסרונו, כי רחוקים אנו ח"ו מסוד היחוד השלם.

כי על כן מובן ודאי איך שהדור המדבר, כשראו שלא נתקבלה תפלתם, נכנסה בלבם מחשבה רעה להרהר אחרי משה, כי הם ודאי באו בסוד היחידות בהיחוד השלם אשר בו נסתגלו, ולא היו יכולים להשיג ולעמוד על הענין על מה שלא נתקבלה תפלתם לפי דמיונם הם, בראותם שמצרים נוסע אחריהם, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם, וכבר ראו טעותם בזה, ואז אמרו ודאי "ה' ימלוך לעולם ועד", הוא סוד המלכות, והוא סוד היחוד השלם, סגולת ישראל על כל העמים.

מבואר בדבריו, שבשעת קריעת ים סוף השיגו בני ישראל את היחוד השלם - והמבחן על זה הוא כאשר מתפלל ואין תפילתו מתקבלת, אשר זהו דבר שקשה מאד להבינו למי שמכיר רוב תוקפה של תפילה, ואם מכל מקום אין זה מגרע ומזעזע את אמונתו כלל, אזי בדוק ומנוסה שהגיע לדרגת 'היחוד השלם' וביכולתו לקבל עול מלכותו יתברך בשלימות.

(ד) זהו יסוד סגולת ישראל ומעלתם כנגד אומות העולם. דבר זה למדנו משלמה המלך, שבשעה שבנה את בית המקדש התפלל לפני הקב"ה (מלכים א' ח, לח-מג):

כָּל תְּפִלָּה כָּל תַּחֲנוּנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה לְכָל הָאָדָם לְכָל עַמּוּךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן אִישׁ נִגְע לִבּוֹ וּפְרַשׁ כְּפִיו אֶל הַבַּיִת הַזֶּה. וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שְׁבִתְךָ וְסִלַּחְתָּ וְעִשִׂיתָ וְנָתַתָּ לְאִישׁ כָּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תִּדְעַתָּ אֶת לִבּוֹ כִּי אַתָּה יִדְעַתָּ לְבַדְּךָ אֶת לִבְבִּי כֹּל בְּנֵי הָאָדָם. לְמַעַן יִרְאוּךָ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל פְּנֵי הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לְאַבְתַּיְנוּ. וְגַם אֶל הַנְּכָרִי אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וְכָא מֵאַרְץ רְחוֹקָה לְמַעַן שָׁמְךָ. כִּי יִשְׁמְעוּן אֶת שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְאֶת יְדֶךָ הַחֲזָקָה וְזִרְעֶךָ הַנְּטוּיָה וְכָא וְהַתְּפַלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה. אַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שְׁבִתְךָ וְעִשִׂיתָ כָּכָל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנְּכָרִי לְמַעַן יִדְעוּן כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת שְׁמֶךָ לִירְאָה אֹתְךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִדְעַת כִּי שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי.

ופירש רש"י שם וז"ל:

ובישראל הוא אומר "ונתתי לאיש ככל דרכיו", לפי שישראל מכיר בהקב"ה ויודע שהיכולת בידו, ואם אין תפלתו נשמעת תולה את הדבר בעצמו ובחטאו. אבל עובד גילולים קורא תגר, ואומר בית ששמו הולך לסוף העולם נתייגעתי לכמה דרכים ובאתי והתפללתי בו, ולא מצאתי בו ממש כשם שאין ממש בעבודת גלולים, לפיכך ככל אשר יקרא אליך הנכרי. אבל ישראל, אם אתה רואה שהוא משחית בממונו את חבריו, אל תתן לו.

וביאר ר' ירוחם (שביבי דעת פסח אות יט), כי החילוק הוא שישראל מאמינים בסוד היחוד, ויודעים שאין להם שום מושג והבנה בהנהגותיו יתברך, ולכן אין מפריע לאמונתם מה שמתפללים ואינם נענים. הרי לנו שזהו יסוד עיקרי בהבדל בין מעלת ישראל לאומות העולם, שישראל מאמינים בהשי"ת גם כאשר מתפללים ולא נענים, ואומות העולם אינם מקבלים זאת.

והנה לפי מה שהבאנו מדבריו לעיל, בני ישראל קנו מעלה זו בקריעת ים סוף, וצריך ביאור מה ראו והשיגו בקריעת ים סוף שהביאם לידי מעלה זו.

(ה) והנה העולה מדברי ר' ירוחם שיסוד מעלה זו הוא ההשגה של יחוד ה', והיינו ההכרה שמציאותו של הקב"ה חלוקה לגמרי מהמציאות שלנו - הוא בורא, ואנחנו נבראים, ובעצם אין לנו שום קשר ושייכות עמו. ולכן אין לנו שום הבנה בדרכי שמים, כי אי אפשר להשיג דבר שאין שום התייחסות אליו. מי שמאמין ביחוד ה' בשלימות, אף אם רואה דברים שאינם יכול להבינם, כמו תפילה שלא נענתה, או צדיק ורע לו ורשע וטוב לו, אין דבר זה מגרע באמונתו ובטחונו כלל, ואין זה מביא אותו להרהר

אחר הקב"ה. ואף על פי שאנו מבינים חלק מהנהגותיו ודרכיו של הקב"ה, אין זה מפני שבעצם יש לנו תפיסה בענינים אלו, אלא משום שהקב"ה גילה אותם לנו וחנו אותנו בדעה ובינה להשיגם.

נמצא שזהו יסוד מעלתן של ישראל, שאף בשעה שחשכו עיניהם מלראות טובתו של מקום, עדיין יודעים הם בידיעה ברורה ומאמינים באמונה שלימה שהקב"ה מטיב לכל, ובפרט לישראל הנקראים בנים למקום. ולכן נקראה מדה זו 'אמונה', מלשון 'תד נאמן' - דבר הקבוע במקומו ואי אפשר להזיז אותו, כי זו מעלת האמונה האמיתית שאי אפשר לזעזע אותה.

ועיין בדבריו של ר' ירוחם (שבביבי דעת, פסח אות כא), שבזה מתבארים הפסוקים (תהלים קטו, ב ג) לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךְ נָא אֱלֹהֵיהֶם. וְאֵלֵהֵינוּ בְּשָׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה. שהגויים אומרים: 'איך נא אלהיהם' - יש להם הרבה שאלות וקושיות על האמונה בהקב"ה והנהגתו, ואנו משיבים להם: 'אלהינו בשמים' שהקב"ה הוא בשמים - למעלה מהשגתנו, ולכן 'כל אשר חפץ עשה' - אין אנו שואלים שום שאלות על הנהגתו יתברך, אלא מקבלים כל גזרותיו בבטחון וברצון.

ו) אמנם עדיין צריך ביאור, איך השיגו הכרה זו דוקא על ידי הנסים של קריעת ים סוף, ולמה לא היה די להם בכל האותות ומופתים של יציאת מצרים כדי להאמין ביחודו יתברך.

ונראה לבאר, על פי מה המבואר במורה נבוכים להרמב"ם (חלק ב פרק לה) שבנס של קריעת ים סוף היה דבר מיוחד שלא היה בשאר נסי יציאת מצרים, שבאותה שעה הקב"ה הושיע את ישראל וגם העניש את המצרים. ונראה להוסיף בזה על פי דברי הגר"א (יהל אור ח"ב לג טור ב) שיש הנהגות מתחלפות שבהן הקב"ה מנהיג את עולמו, כגון רחמים ודין, גילוי והסתר. ולעולם אין שתי הנהגות מתחלפות משמשות בבת אחת, אלא לכל אחת זמנה ומקומה. אבל בעת קריעת ים סוף, התנהגה הקב"ה בבת אחת בשתי מדות הנראות סותרות זו את זו, רחמים לישראל ודין למצרים. ובזה הראה לנו שהנהגתו למעלה מהשגתנו, כי היא הנהגת היחוד השלם ש'אין עוד מלבדו' ואינו כפוף תחת שום חוקים וכללים. ודבר זה מרומז במה שאמרו חז"ל (מכילתא פרשת בשלח) שהים נקרע לישראל למרות ש"הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה", והיינו שאין הקב"ה משועבד לשום הנהגה ומדה, ואזי הכירו בני ישראל שאין להם שום השגה והבנה בבוא יתברך.

ז) ויש להעמיק בענין זה, שהנה כבר ביארנו במקום אחר (מאמר 'גלות מצרים - כור הברזל), שלפום ריהטא קשה להבין את ענינה של גלות מצרים, כי הרי תכליתה היתה

לתקן ולהשלים את בני ישראל, ולמעשה בשעת הגלות ירדו למ"ט שערי טומאה וכמעט נאבדו לגמרי, ומכל מקום דוקא שם היה מקום בנין ויצירת עם ישראל, והוא פלא. עיי"ש בדברינו. ונראה שכל זה הוא חלק מהמהלך של גילוי יחודו, שלמרות שירדו לשפל המדרגה, אף על פי כן נגאלו, הרי נתברר שאין דבר מעכב על הקב"ה, והכל בידו ואין אחר עמו.

[ועל דרך זה כתב הרמח"ל (דעת תבונות סימן קע) שבימי עקבתא דמשיחא תהיה התגברות של רע, כי גילוי יחודו יתברך שנזכה לו בימות המשיח יתברר דוקא על ידי זה שיתבטל כח הרע בשעת התגברותו, ועל ידי זה יתגלה שהקב"ה יחיד בעולמו ואין דומה לו].

ומהלך הדברים הוא, שאף על פי שבמבט חיצוני ארץ מצרים היתה מקום ירידה לכלל ישראל, אבל הסתרה זו לא היתה אלא מבחוח, אמנם בפנימיותם של ישראל היה כאן מהלך של בנין. והיינו, שעל ידי שהיו לוחמים כנגד הטומאה למרות התגברותה והיו מעמידים את כח הקדושה, בזה היו משליטים את השכל על החומר. וענין נוסף היה במצרים, שייסורי השעבוד היו מזככים את הגוף ומבטלים את כחו, וזה הכשיר אותם להכיר את גילוי כבודו יתברך בשעת הגאולה.

ואמנם בשעת השעבוד גופא היו רחוקים מהקב"ה, אך כבר ביאר המהר"ל (גבורות ה' פרק ג) שלכן נמשלה מצרים ל'כור הברזל', שכמו שהחום של הכור מעכב על המצרף מלהגיע אל הזהב, כך היה כח הרע של מצרים מונע את כלל ישראל מלהתדבק בהקב"ה, אבל מכל מקום אותו חום צירף וזיקק אותם להיות ראויים אל הדבקות. נמצא שכל מהלך שעבוד מצרים והגאולה ממנו היה מהלך של גילוי יחודו, והיינו שנתברר לנו שכל דרכיו ומחשבותיו של הקב"ה הם למעלה מהשגתנו. ובקריעת ים סוף הגיעו לתכלית השגה זו.

והנה ידועה הקושיא, למה אנו מחוייבים להודות להקב"ה על שהוציאנו ממצרים, הלא גם ירידתנו למצרים היתה על פי דיבורו של מקום. אמנם לפי מה שכתבנו לא קשיא מידי, שהרי תכלית ביאתנו למצרים היתה לבנות ולצרף אותנו, ואף הירידה עצמה היא טובה גמורה שעלינו להודות עליה. אבל לא עמדנו על כך עד שנתגלה לנו יחודו יתברך ביציאת מצרים, ובפרט בגילוי היחוד של קריעת ים סוף.

ומזה נלמד לדורות, שכל פעם שאין אנו מבינים את הנהגתו של הקב"ה, מכל מקום נאמין ונדע שהכל לטובתנו, ומכירים ומאמינים שהכל מוביל לגילוי יחודו יתברך. זוהי סגולת ישראל מכל העמים, שאנו מכירים ומשיגים דבר זה אף בשעת ההסתרות והגלות.

אחר הדברים האלה מבואר היטב למה יציאת מצרים וקריעת ים סוף הם ההקדמה לקבלת עול מלכותו יתברך, וכמו שהביא הרמב"ן מדברי המכילתא "קבלתם מלכותי קבלתם גזירותי". לפי שעל ידי שאנו מקבלים מלכותו של הקב"ה, היינו שמכירים את יחודו שכל דרכיו למעלה מהשגתנו, אזי אנו מוכשרים לקבל את עול מצוותיו, שאף מה שאינו מובן לנו אנו מקבלים עלינו בלב שלם. ובאמת זו היא קבלת 'נעשה ונשמע', והיא נמשכת מקבלת עול מלכות שמים שקיבלנו בשעת קריעת ים סוף, כשאמרנו "ה' ימלך לעולם ועד".

